

Gautama és Jesua útja

Eredeti formájában a buddhizmus nem vallás, hanem a jógához hasonló praktikus erkölcsan. Mint minden bölcséleti rendszer, logikus fölépítése egyetlen alapvető tételen nyugszik. Ha ezt a legfőbb igazságát a gyakorlat igazolja, akkor egész teóriát képes elviselni, de ha alapgondolatában téves, akkor nem több mérész gondolatkísérletnél. Buddha, a megvilágosult abból indult ki, hogy az emberi élet a születéstől a halálig merő szenvedés. Ettől úgy lehet radikálisan megszabadulni, ha minden *vágyunkat fölismerjük és elhagyjuk*. Az élni vágyás megszüntetése azonban önmagában nem megvilágosodásra vezet, hanem bölcséleti-aszketikus öngyilkosságra. Schopenhauer buddhista ösztönzésű pesszimista filozófiája ezért az európai gondolkodás egyik zsákutcájának bizonyult. De maga a vallási buddhizmus sem merő aszkézisből, önsanyargatásból áll, hanem abból a fölszabadító fölismerésből, hogy fizikai illúziók, anyagi élvezetek nélkül élni a legnagyobb élvezet. Célja tehát nem a teljes kialvás (*nirvána*), hanem csupán a fájdalmak megszüntetése, ami nem áll ellentétben számos vallási kultusszal, emberfölötti inspirációval. Ennyiben a buddhizmus ma is jogos és követendő utat kínál, és főleg dekadens, hedonista civilizációban kap értelmet. Nem véletlen, hogy éppen a nyugati jólétben terjed vallástalan értelmiségi körökben. A materiális illúziók megtagadása férfias fölnyit is ad az aszketikus túlzásokra különben sem hajlamos keresőknek.

Mivel a szenvedéstől radikális módon az összes vágyak fölismerésével és megszüntetésével, valamint a bajok elviselésével is meg lehet szabadulni, a buddhizmus aszkézise nem torkollik misztikába, a kiválasztott kevesek ezotériájába, hanem mindenki számára követhető utat ajánl. A vágyak radikális elfojtása azonban mégis meghaladja természetes, ösztönös élni akarásunkat, ezért még a fanatikus szerzeteseket sem vezette igazi megvilágosodásra, csupán lelki-szellemi öngyilkosságra, esetleg az örület valamely szolipszista változatára. A vallási buddhizmus népies (*mahájána*) formában kénytelen volt Buddha idealizálásában, sőt istenítésében, valamint különböző kultúrszokásban keresni emberfölötti inspi-

rációt. Gautama lelki fölszabadulása (*móksa*) elindította ugyan a keresőket a megvilágosodás felé, de tanítványainak számbeli növekedése megrekedt a rend (*szangha*) külső szervezeti formáinál. Legkedvesebb követője, Ananda nem érte el a mester szintjét, egy másik tanítványa, Devadattu pedig már életében szembefordult a közösséggel. A szakadásokat később sem sikerült megelőzni, és a tanítást magasabb szintre emelni, de abban igaza volt Gautamának, hogy a cél színes bemutatása helyett az oda vezető fáradságos lépések megkönnyítésére fordította tanítványai figyelmét. A megvilágosodás tapasztalatáról azért *nem beszélt*, mert nem akart illúziókat kelteni a megértésre fölkészületlenül szerzetesekben. De még így is túlértékelte követői buzgalmát.

A buddhizmus vallási szempontból abban tévedett, hogy az élet nem merő szenvedés. Minden éles árnyék mögött fénynek is kell lennie. A kereszténység ezért eredetileg örömhír (*euangelion*) volt, amíg nem torzult el éppen a legfőbb öröm forrásának és misztériumának az elhomályosulásával. Amikor a közvetlen istenkapcsolat boldogsága elérhetetlen, távoli mennyországgá silányult, halálon túli reménységgé, akkor kibékíthetetlen ellentétbe került nemcsak a buddhizmussal és minden normális vallással, hanem még saját eredeti forrásával, Jézus tanításával is. A nyolcra redukált keresztény „boldogságokhoz” hasonlóan a „nyolcrésű ösvény” sem vezet a tökéletességre, ha nem válik minél folyamatosabb, önmagát igazoló örömmé, a végső Igazság érezhető szabadságává. Amikor a középkori kereszténység nem tapasztalta megerősítő boldogságát, már tévúton járt. Egyébként a buddhizmus senkit sem sértő jóindulata (*ahimsza*) is emberségesebb tudott lenni, mint az égben röpködő szentek barokk fantazmája. A másokat tiszteltben tartó buddhizmus önmagában is tiszteletet érdemel, ha célja nem életellenes, hanem magasabb szellemi szintre vezet, és tagad minden emberi önáltatást. Csak azt kellene fölfogni, hogy a „mennyeknek” nevezett vallási tökéletesség és szentség olyan *korlátozhatatlan erőforrás*, a bajokkal lehúzó, pesz-

szimista kínlódás ellentéte, amely az Igazság fölszabadító öröme nélkül hiteltelen. A kérdés tehát az, mi ez a végső Igazság, s a végső emberi élet hogyan kerülhet kapcsolatba a végtelennel.

Csak helyeselni lehet a vallások negatív aszkézisét, a nélkülözések vállalását, ha pozitív célra vezetnek. Az *aszketikának a misztika ad értelmet*, mert önmagában csak elviselhetetlen teher lenne. A buddhizmus reális megvilágosodás nélkül éppúgy semmi, amint a keresztény önsanyargatás sem vezetett életszentségre, ha nem tudott örömet, isteni bizonyosságot adni. Misztika, emberfölötti lelki tapasztalat nélkül minden vallás illúziókba, tévedésekbe vezet. Hitelt egyedül az adhat a hiteknek, ha kétségtelen bizonyosságokhoz segítenek, és már az út során megérintik, a tökéletesség előérzetével bátorítják a keresőket. Nemcsak a fizikában nincs légüres tér, hanem a metafizikában sem. Hiányérzetünket pedig nem kívül kell kielégíteni, hanem a legközelebbinél is beljebb, önmagunkban. Aki szellemi nagytakarításra, kiüresítésre szánja rá magát, hogy tudatában rendet teremtsen, az a szüntelen változások mögött fölfedezheti a maga változatlan lelkét, ami a mai lélektelen világban is óriási fordulatot jelent. A buddhizmus önküresítése a keresztény keleten szintén megtalálható: az ortodox *kenózis* követendő példa lehet mindenkinek, aki a látszatoknál többre és biztosabbra törekszik. A legmagasabbra tett cél, a megvilágosodás nálunk is ragaszkodások nélkül közelíthető meg, de nem csak saját erőből. A negatívumoknak egyszer át kell fordulniuk pozitív megkönnyebbülésbe. Az evangéliumokban megkívtant megtérés (*metanoia*) olyan gyökeres szellemi-erkölcsi fordulatot jelent, amelyre manapság kevesen képesek, de együttal istenkísértő kockázat is, mert önös ambíciókkal senki sem lesz megvilágosult szent. Csupán a végső Szent szentelhet meg valakit – azt, akiben tisztaságot és befogadókészséget talál. Pusztába menő radikalizmus, minden evilági kísértés elutasítása nélkül Jézus sem kapott volna isteni fölhatalmazást az emberek szolgálataira.

A spirituális nem a fizikai tagadása, hanem fölülemelkedés azon. A legfinomabb energia megérezése, a legjőbb ízlés fokozása, minden durvaság, ripacszkodás, divat és reklám elvetése. Az inspiráció teljes csöndet kíván, zavartalan ürességet. Minden gondot és gondolatot félre kell tenni, feladatokat, programokat le kell mondani, mint amikor megérint valakit a halál szele, és nincs több idő. Az érdektelen hiábavalóságoktól megszabadulva az egyetlen lényeg nyilvánulhat meg a maga félreérthetetlen teljességében. A kintől befolyásolt embernek befelé kell fordulnia

mindaddig, amíg önmagán is túl meg nem jelenik az „isteni őskép”. A misztika célja a Teremtő keze nyomának, istenképiségünknek a fölismerése a teremtményekben. Ekkor teljesedik be a kiüresedés. Hihetetlenül nehéz feladat az embernek emberfölötti szintre jutnia, egyedül nem is megy, az egóval megzavarodik a kereső is. Ez ad értelmet keleten hiteles, megvilágosult emberek keresésének, mesterek követésének. Nagy bátorság, aszkézis a meditációt makacsul addig folytatni, amíg kontempláció nem lesz belőle. Ösztönzés, személyes példák követése könnyíthet

ezen valamit, de csak a *teljesség csodája*, a tökéletesség élő tapasztalata segítheti a célhoz az eszkézt. A negatív teológia akkor minősül át pozitívba, ha a zavarba ejtő, ellentmondó sokféleség egyszerű örömmé, harmonikus egésszé teljesedik. A megtalált végső boldogság sok kínlódásba kerül, talán az élet egészébe. A kint tartó keresőt csak a remény élteti, hogy bizonyosságot fog kapni. Nem ő szerzi meg, de bízik abban, hogy egyszer ajándékra lesz méltatva. Reményére és hitére szeretet lesz a válasz, mert értelmes lény nem élhet értelmetlenül.

P. Gábor Mózes
